

Cuprins

Argumentum	9
Ce drept pentru schimbarea climatică? O perspectivă unional-europeană	
Mircea Duțu	16
Regimul juridic internațional al combaterii, atenuării și adaptării la efectele schimbărilor climatice	
Anca Ileana Dușcă.....	55
Receptarea regimului juridic internațional al climei în dreptul Uniunii Europene	
Daniel-Mihail Șandru	80
„Pactul verde” – strategie de creștere și cadrul de dezvoltare a unui drept UE al climei	
Andrei Duțu-Buzura	112
Pactul european pentru climă – cadru de informare și participare a publicului la provocarea ecoclimatică	
Mircea M. Duțu-Buzura	136
„Constituționalizarea” climei și implicațiile sale asupra sistemului juridic. Cazul României	
Andrei Duțu-Buzura	153
Noi dimensiuni ale democrației participative din perspectiva problematicii ecoclimatice	
Gabriel Manu	200

Argumentum

Cel puțin în planul reflecției teoretice, *Dreptul climei* cunoaște în România o evoluție fulminantă! În aproximativ un an de la publicarea studiului fondator, consistent ideatic și reprezentativ științific¹, i s-a consacrat deja o remarcabilă monografie, în timp ce prioritățile domeniului și dinamica lor europeană și internațională au făcut obiectul unei conferințe naționale, iar cercetarea științifică aferentă a fost instituționalizată prin constituirea unei structuri speciale. Simpla și rapida trecere în revistă a unor asemenea repere este semnificativă.

1. Crizele ecologice devin din ce în ce mai numeroase și mai grave; dereglarea climatică, erodarea biodiversității, poluarea crescândă ori epuizarea generală a resurselor naturale se conjugă și își amplifică efectele cu cea sanitară provocată de pandemie, impunând realitatea unei singure sănătăți: cea a omului, a animalelor și a ecosistemului – într-un cuvânt, a planetei! Conștientizarea urgenței și trecerea la acțiune în vederea eradicării lor presupun apelul la puterea transformatoare a educației, capacitatea absolută a științei plasată în centrul deciziilor și activităților concrete și, nu în ultimul rând, cultivarea valorilor umaniste și de progres, știut fiind că nu poate exista justiție socială fără una ecoclimatică! Schimbarea de paradigmă și deschiderea individului și a societății spre abordare și răspuns adecvat la aceste provocări existențiale trec și prin forța și disponibilitatea dreptului de a asimila, impun și asigură efectivitatea obiectivelor asumate. Pentru aceasta, la rândul-i, are nevoie de transformări profunde, de „înverzire”, „aclimatizare” și „climatizare” pe măsură. După cum depășirea impasului ecoexistențial cere o refondare completă a raportului nostru cu natura și viul, și aceasta nu ca un lux, o

---

¹ M. Duțu, M.M. Duțu-Buzura, *Introducere în dreptul climei – Regim juridic complex și o inedită disciplină științifică*, în „Studii și Cercetări Juridice” nr. 3/2020, pp. 323-405.

promovare de conjunctură, ci ca o necesitate de supraviețuire a tuturor, tot așa și o revoluție a juridicului se impune în termeni categorici și esențiali.

Așa cum se sublinia într-un recent *apel internațional*, este urgent a acționa, iar a o face înseamnă, înainte de toate, a ne lua împreună angajamentul de a nu mai distruge mediul, înțelegând și acceptând că pentru generațiile prezente și viitoare a locui în condiții bune pe Terra este un drept fundamental pentru umanitate.

La sfârșitul lunii februarie, ONU a tras un nou semnal de alarmă, o veritabilă alertă roșie, atrăgând atenția asupra faptului că numai 75 de țări (printre care și cele 27 de state membre ale UE) din cele 189 de părți la Acordul de la Paris și-au anunțat contribuții naționale revizuite și subliniind că angajamentele climatice colective care au fost asumate până în prezent sunt foarte departe de a putea răspunde obiectivelor convenite în plan internațional și european. Stabilirea la COP-26 de la Glasgow de angajamente consistente, ferme și efective de reducere a emisiilor de GES și mai ales respectarea și eficiența lor ultimă depind în mod necesar de o reacție și o exprimare juridice imediate, adecvate și suficiente. Răspunsul dreptului la provocarea climatică se înscrie astfel în perspectiva urgențelor și demersurilor-cheie ale rezolvării crizei ecologice în toate dimensiunile sale.

Dar, spre a se transforma și a putea constitui cu adevărat vehiculul necesar și eficient al acțiunii globale contra schimbării climatice, dreptul, ca instrument social, se cuvine cunoscut din această perspectivă, iar valențele sale aferente și posibile – investigate, evaluate și exprimate ca atare. Altfel spus, se impun intervenția cercetării științifice, cunoașterea rezultatelor sale și valorificarea concluziilor în politica și practicile pertinente formulate în acest context.

2. Considerat fondatorul *dreptului mediului* și al *dreptului urbanismului* ca discipline juridice în România, prof. Mircea Duțu, directorul Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei

Române și președintele Universității Ecologice din București, are prin noua sa lucrare, *Dreptul climei. Regimul juridic al combaterii și atenuării încălzirii globale și adaptării la efectele schimbărilor climatice* (Editura Universul Juridic, 2021), o contribuție de pionierat la dezvoltarea științei dreptului.

La o jumătate de secol de acumulări normative specifice și circa 40 de ani de afirmare ca disciplină științifică, *dreptul mediului* își adaugă în ultimele decenii un nou capitol dens, dinamic și reprezentativ de reglementări și contribuții teoretice novatoare. Complementară și în interdependență cu celelalte probleme ecologice majore – poluarea generalizată și biodiversitatea –, provocarea climatică a generat un regim juridic prin excelență internațional și cu vocație universală, privind combaterea și atenuarea încălzirii globale și adaptarea la schimbările climatice. Promotor al unor concepte, principii și instrumente novatoare de atingere a obiectivelor climatice asumate, își revendică deja, în virtutea particularităților evidente pe care le prezintă, o anumită autonomie și pretenția de *drept al climei*. Și aceasta cu atât mai mult cu cât prin *Pactul verde* (Green Deal) al Uniunii Europene urgența climatică a impus obiectivul neutralității carbon și a creditat tranziția ecologică drept o strategie continentală de creștere durabilă.

Având ca piloni definitorii emergența unui nou drept uman fundamental la o climă stabilă și propice, afirmarea justiției climatice ca valoare universală, concepte și principii specifice noul domeniu de afirmare a dreptului mediului, are ca nucleu rezultatele multilateralismului onusian și dezvoltările juridico-strategice din cadrul UE, exprimate în *Pactul verde*, *legea unional-europeană pentru climă* și *Pactul pentru climă*.

Revenirea S.U.A. în *Acordul de la Paris* (2015), recunoașterea unanimă a urgenței climatice, asumarea generală ca obiective ale limitării creșterii temperaturii medii globale sub 2°C și asigurarea neutralității carbon până în 2050 definesc acțiunea globală în materie și acreditează

Dreptul climei ca unul prin excelență al prezentului și mai ales al viitorului.

3. În aceeași perspectivă a adâncirii reflecției teoretice, dar în contextul instituirii unui dialog al specialiștilor în materie, la 29 martie 2021 s-au desfășurat lucrările conferinței naționale cu tema *Dreptul și schimbările climatice: provocări, dezvoltări și tendințe*, în organizarea Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, Universității Ecologice din București și a publicațiilor „Dreptul”. Cu concursul unor personalități ale domeniului, intervențiile și comunicările prezentate în acest context au adus în atenție teme legate de importanța și semnificațiile *Acordului de la Paris privind clima* (prezentate de dr. Cristiana Pașca-Palmer, fost ministru român al mediului, participant la COP-21 și secretar executiv al Convenției ONU privind biodiversitatea), răspunsul juridic general la schimbarea climatică (prof. dr. M. Duțu), regimul juridic internațional al climei și percepția sa în UE (prof. dr. Anca Dușcă, prof. dr. Mihai Șandru), perspectiva UE (conf. dr. A. Duțu-Buzura, Mircea M. Duțu-Buzura), aspecte privind impactul asupra drepturilor omului (prof. dr. O. Predescu) ori democrația ecoclimatică (conf. dr. Gabriel Manu). Constituindu-se în prima manifestare științifică de gen consacrată dreptului climei, conferința deschide astfel calea, și în țara noastră, dialogului și cooperării specialiștilor în materie.

4. Lansat oficial de *Ziua Pământului* (22 aprilie 2021), *Grupul de Cercetări Științifice Interdisciplinare privind Clima – Lex Clima* (GCIC) (drept, climatologie, științe economice, sociologie), funcționează ca structură nonformală, fără personalitate juridică, sub autoritatea științifică a Secției de Științe Economice, Juridice și Sociologie a Academiei Române și în organizarea Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu”. Acesta cuprinde specialiști în domeniile de relevanță și își

desfășoară activitatea sub forme specifice conform misiunii și obiectivelor arătate mai jos.

În instituirea sa, s-a pornit de la constatarea că problemele relative la schimbările climatice și în general mizele ecologice sunt atât de grave, de complexe și de noi încât ne obligă la o revedere profundă a cunoștințelor noastre, inclusiv a celor din domeniul științelor sociale, în frunte cu sociologia, economia și dreptul. În privința acestuia din urmă, este vorba mai ales de redefinirea locului și rolului său în cadrul științelor socioumane și revizuirea raporturilor întreținute cu științele direct implicate în studiul fenomenului precum ecologia, științele biologice sau climatologia.

În cadrul cercetărilor asupra climei accentul e pus pe dimensiunea științifică intrinsecă problemelor aferente domeniului cu care se confruntă omul și colectivitățile; aspectele istorice, juridice și interculturale nu sunt inițiate decât în mod accesoriu, cu titlu subsidiar, în timp ce ele constituie o parte tot mai importantă, inseparabilă a problemei, inclusiv în privința soluționării sale. În realitate, fiecare spațiu de cunoaștere și activitate reacționează în felul său la încălzirea și dereglarea climei. Totuși, industria, lobby-ul și consumatorii nu sunt întotdeauna implicați. Dincolo de bunăstare și securitate, acțiunea ecoclimatică este în același timp una pentru justiție intra- și între generații, care presupune și nu poate fi garantată decât printr-o legislația inovatoare și instituții juridice adaptate acestui demers. În același timp, schimbarea climatică privind prin excelență cauzele antropice ale fenomenului presupunând o abordare și acțiune globale și universale, răspunsul juridic la provocările sale devine un imperativ fundamental și cu un rol decisiv.

Acest versant istoric, juridic și intercultural al *global warming* constituie deja un deosebit interes și formează obiect de cercetare interdisciplinară, cu rezultatele așteptate în diferite orizonturi academico-universitare și răspunde unei priorități exprimate și promovate la nivelul UE și internațional. Cunoașterea și particularizarea *Pactului verde, legii*

europene pentru climă și a *Pactului european pentru climă*, documente strategice majore pentru viitoarele decenii, implică în mod necesar și esențial o asemenea abordare, inițierea și desfășurarea cercetărilor de acest gen.

Drept urmare, misiunea astfel asumată de GCIC este aceea de a crea noi sinergii între drept, alte discipline socioumane și științele dure – în special științele naturii și climatologia – în scopul de a stabili și a promova un dialog fructuos și absolut necesar între diferitele științe implicate în cunoașterea fenomenului și rezolvarea problemelor pe care le generează, precum și sporirea vizibilității cercetărilor asociate demersului interdisciplinar național și în cadrul cooperării internaționale specializate.

Ca obiective își asumă abordarea interdisciplinară a răspunsului dreptului și politicilor publice la provocările schimbărilor climatice; construirea unei veritabile platforme interdisciplinare de cunoaștere și promovare a emergenței de subiecte prioritare în sfera cercetării, în privința cărora legiuitorul și decidenții politici trebuie să reacționeze prompt și specific; crearea unui fond documentar consultabil permanent, prin stabilirea în comun de referințe bibliografice și metodologii de lucru interdisciplinare; oferirea unui cadru permanent de dezbateri, dialog în cadrul lumii științifice și cu societatea civilă și autoritățile publice și schimb de idei în materie de mediu și schimbare climatică.

În fine, prioritățile și tematicile demersului interdisciplinar astfel preconizat trebuie să țină seama de următoarele: abordarea integrată a diferitelor probleme climatice și de mediu sub unghi științific, politic și juridic; considerarea realității caracterului eminent interdisciplinar al cauzelor și consecințelor încălzirii globale legate de activitățile antropice și al soluțiilor de aplicat; identificarea și promovarea indicatorilor dezvoltării și bunăstării populației într-un context care ține cont, între alți parametri, de schimbarea climei; promovarea conceptelor și abordărilor integrate și globale pertinente (de genul: o singură sănătate, tranziție ecologică, neutralitate climatică); elaborarea, adoptarea și propunerea de instrumente de politici publice, economico-financiare și juridice adecvate

domeniului, integrate și eficiente; configurarea unor ipostaze naționale ale strategiilor, planurilor și reglementărilor aferente *Pactului verde* ca nouă strategie de creștere consolidată a UE.

5. După asemenea evoluții indiscutabile și ca un prim rod al acestor demersuri, publicăm volumul de față care reunește comunicări prezentate în conferința din 29 martie 2021.

Ele reprezintă un prim pas spre o reflecție colectivă în materie, marchează punctul de pornire în cercetarea științifică în domeniu preconizată de GCIC – *LexClima* și deschide știința juridică românească spre noi orizonturi europene și internaționale.

**Conf. univ. dr. Andrei Duțu-Buzura,
secretar științific al GCIC – *LexClima***

Ce drept pentru schimbarea climatică? O perspectivă unional-europeană

Prof. univ. dr. Mircea Duțu

directorul Institutului de Cercetări Juridice
„Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române

Rezumat: Schimbarea climatică tinde să devină factorul structurant al lumii de azi. Răspunsul la această criză planetară multidimensională, inclusiv cel juridic, este unul global, urgent și implică transformări în interiorul dreptului și reformulări ale relațiilor și locului său în sistemul actual al științelor. Apărut ca un capitol în plină expansiune al dreptului mediului, regimul juridic al climei poartă toate trăsăturile intrinseci ale acestuia la care adaugă unele proprii. La etapa de drept al mediului și al climei, este exprimat în sistemul Acordului de la Paris și actelor adoptate în aplicarea sa, cunoaște o ipostază particulară de subsistem al dreptului UE și de reglementări subsecvente în dreptul intern.

Adoptarea Pactului verde presupune o „reformă climatică” a dreptului UE care implică adoptarea legii (regulamentului) pentru climă și revizuirea a peste 50 de directive în sensul receptării impulsului decarbonizării în toate domeniile de interes comunitar. Noul Bauhaus european anunțat de CE înseamnă și în privința dreptului sporirea capacității de adaptare, spiritului de creativitate și dezvoltare specifică. Instituțiile juridice tradiționale se „climatizează”, își afirmă noi dimensiuni și se creează un arsenal conceptual-operational specific. În promovarea noului drept, un rol deosebit revine societății civile pe calea contenciosului climatic și jurisprudenței, ca sursă de noi reguli și abordări.

Cuvinte-cheie: dreptul climei; Pactul verde; legea UE pentru climă; urgența climatică; neutralitatea climatică; Noul Bauhaus european; tranziție energetică; guvernanta energetică; dreptul UE al climei; taxonomie verde.

Abstract: *Climate change is tending to become a structuring factor of the world of today. The response to this multidimensional planetary crisis, including juridically, is global, urgent, and implies transformations inside the legal system, and reformulation its relations & place amongst the present system of sciences. Appearing as a chapter in full expansion of environmental law, the legal regime of climate bears all its intrinsic traits, adding some of its own. At the phase of environmental and climate law, it is expressed in the system of the Paris Agreement and of the acts adopted in its enforcement, knows a particular status in the sub-system of EU law, and several subsequent regulations of national law.*

The adoption of the Green Deal supposes a „climate reform” of EU law, which implies adopting the law (regulation) for climate and the reviewing of over 50 directives, in a sense of receiving the impulse of decarbonation in all the fields of EU interest. The new European Bauhaus announced by the European Commission means, regarding the legal field, an increase of the capacity to mitigate, the creativity spirit, and its specific development. The traditional juridical institutions are getting „climatized”, affirm their new dimensions, and create a conceptual and operational specific arsenal. In promoting the new law, a special part is played by the civil society, through climatic litigation and case law, as source of new rules and approaches.

Keywords: *Climate law; Green Deal; EU law for climate; climate emergency; climate neutrality; new European Bauhaus; energy transition; energy governance; EU climate law; green taxonomy.*

Succinte considerații generale. În pofida semnalelor încurajatoare din ultima perioadă și a speranțelor marii relansări din 2021 a preocupărilor în materie, mai ales în urma revenirii S.U.A. în Acordul de la Paris (19 februarie 2021), desfășurării summitului climatic din 22-23 aprilie 2021, revirimentului ambițiilor climatice anunțat în acest context și

renașterii astfel a multilateralismului ecoclimatic și în perspectiva așteptărilor de la COP-26 de la Glasgow, reprogramată pentru noiembrie viitor, situația acțiunii globale privind clima rămâne încă fragilă, confuză și sub semnul incertitudinii. Continuarea crizei sanitare în condițiile persistenței pandemiei de Covid-19 întretine concentrarea eforturilor generale asupra limitării și gestionării efectelor acesteia, iar urgența climatică proclamată mai pretutindeni nu pare suficientă spre a rupe statele lumii din *statu-quo* instaurat în ultimii cinci ani și a le înscrie pe calea menită să conducă la îndeplinirea obiectivului limitării încălzirii globale net sub 2°C și, dacă e posibil, la 1,5°C în raport cu nivelurile epocii preindustriale. La 31 decembrie 2020, la sfârșitul primei etape a noului cadru mondial de acțiune în materie, numai 75 de țări, printre care toate cele 27 de membre ale Uniunii Europene (UE sau Uniunea), din cele 189 de țări la Acordul de la Paris, reprezentând doar 30% din emisiile generale, și-au anunțat o primă reevaluare a noilor contribuții determinate la nivel național (NDC), impactul combinat al acestor noi planuri ar antrena o scădere a emisiilor de gaze cu efecte de seră (GES) cu numai 0,5% până în 2030, față de 45% cât ar fi necesar conform estimărilor Grupului Internațional pentru Evoluția Climei (IPCC).

Circumstanțele „atenuante” ce pot fi acordate în contextul existent nu pot merge însă până la a admite ratarea obiectivului primordial: ca noua reuniune a conferinței părților la Convenția-cadru privind schimbările climatice din 1992 (Convenția-cadru) să marcheze depășirea „punctului de basculă” în acțiunea ecoclimatică onusiană și înscrierea pe traiectoria atingerii obiectivelor asumate pentru 2030, etapă intermediară decisivă pentru asigurarea, la mijlocul secolului, a neutralității climatice. Întrepătrunderea cauzelor, potențializarea consecințelor și caracterul inseparabil al rezolvării celor două crize concomitente – cea ecologică și, respectiv, cea sanitară – relevă imperativul ca planurile de relansare post-pandemie să fie orientate definitiv spre tranziția ecologică. În fața avertismentului că ne-au rămas doar zece ani pentru recuperarea restanțelor și trecerea la